

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

SECTIO JURIDICO-POLITICA
CURANT S. EREKY ET E. POLNER

BÜNTETŐJOGUNK
HALADÁSÁNAK UTJA

IRTA:
HELLER ERIK

TOMUS XV.
FASC. 4.

S Z E G E D, 1 9 4 1

A M. KIR. FERENC JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM ÉS A ROTHERMERE-ALAP TÁMOGATÁSÁVAL KIADJA
A M. KIR. FERENC JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
BARÁTAINAK EGYESÜLETE

Az utolsó években sok szó esett arról, hogy szükség van-e Btk.-ünknek újabb kódexszel való felcserélésére. Anélkül, hogy ebben a kérdésben, amellyel egyébként már ismételten foglalkoztam, itt állást kívánnék foglalni, csak arra a mindenki által elismert tényre mutatok rá, hogy a nagyszámú reformjavaslat között, amely Btk.-ünk életbeléptetése óta felmerült, szép számmal van olyan, amely jogászi közvéleményünk részéről általánosan magáévá tett követelménynek tekinthető. Érett gyümölcssei ezek büntetőjogunk természetes továbbfejlődésének és haladásának; azokat Btk.-ünk sok évtizedes alkalmazása, bíróságainknak és jogászságunknak állandóan gyarapodó tapasztalatai és a korszellemhez, valamint a kor változó követelményeihez való alkalmazkodása érlelték meg. Olyan követelményekről van tehát szó, amelyek elől törvényhozásunk immár nem térhet ki.

Ezekhez képest a következőkben túlnyomó részben nem merőben új, hanem jogászközönségünk által már nagyobbára jól ismert reformkövetelésekről lesz szó. Nem elég azonban a reformok gondolatát felvetni, hanem, hogy azok megvalósíthatók legyenek, szükség van arra is, hogy azokat egyenként megvizsgáljuk, vajjon helytállók-e, és ha igen, részleteikben hogyan valósíthatók meg. Az alábbi fejtegetéseknek ez a megfontolás ad jogosultságot.

I. A fegyház és börtön egységesítése.

Büntetési rendszerünk tekintetében már régóta kialakult és megszilárdult jogászi közvéleménynek tekinthető, hogy teljesen elegendő volna az államfogházon, mint custodia honestán kívül, büntettekre és vétségekre két szabadságvesztésbüntetés, t. i. az a kettő, amelyik Btk.-ünkben a fegyház és a fogház elnevezéseket viseli.

A fegyház és börtön végrehajtási szabályai között valóban nincs is olyan mélyreható különbség, amely indokolná azt, hogy mindegyiket külön-külön büntetési nemként tartsuk meg büntetési rendszerünkben. *Finkey* már tankönyvében (4. kiad. 424. old.) rámutatott arra, hogy a fegyház és a börtön között voltaképpen csak a sétaidő tekintetében van különbség. Ha ez a megállapítás nem is vehető szó szerint, a fegyház- és a börtönrendtartás valóban csak aprólékos részletkérdésekben különböznek egymástól. De még ez a csekélyjelentőségű különbség is elhalványul az által, hogy egyes intézetekben egyaránt végrehajtanak fegyházat is és börtönt is.

Távolról sem gondolok arra, hogy szabadságvesztésbüntetési rendszerünket egyetlen büntetési nemre lehetne felépíteni. Ez a gondolat egyes külföldi írónál fölmerült ugyan, azonban nem bizonyult életképesnek. Az 1930. évi prágai nemzetközi büntetőjogi és börtönügyi kongresszus napirendjén szerepelt az a kérdés, nem kellene-e a szabadságvesztésbüntetéseket egyetlen büntetési nemben egyesíteni, a kongresszus azonban ezt a kérdést tárgyalás nélkül levette a napirendről.¹ Két szabadságvesztésbüntetési nemre feltétlenül szükség van, mert ezek mindegyike más-más gondolatot testesít meg. Szabadságvesztésbüntetést, mint általában bármely büntetést, megtorlásképpen alkalmazunk. A szabadságvesztésbüntetés azonban ezenkívül más célt is szolgálhat, t. i. a speciális prevenció célját. Viszont erre nem minden olyan esetben van szükség, amelyben a szabadságtól való megfosztás a helyes büntetési eszköz.

Alakítsuk át tehát szabadságvesztésbüntetési rendszerünket olyanképpen, hogy legyen egy olyan büntetési nem, amely tisztán a megtorlás gondolatát testesíti meg, és egy másik olyan, amelynek végrehajtásánál a speciális prevenció is érvényre jut.

Azonban a fegyház és a börtön egyesítését véleményem szerint csak a végrehajtás egyesítésére kellene korlátozni. Emellett meg kellene hagyni a „fegyház“ és „börtön“ elnevezéseket, akként, hogy a két büntetési nem időtartamai nem

¹ V. ö.: Actes du Congrès pénal et pénitentiaire international de Prague. Volume I. b. 47. old. A következő (1935. évi) berlini kongresszus kérdései között ez a kérdés nem szerepelt.

nyúlnának át egymásba, hanem a speciálprevenziós szabadságvesztésbüntetés, amennyiben tartama egy bizonyos időt (pl. három évet) meg nem halad, a „börtön“, amennyiben pedig az ezt az időtartamot meghaladja, a „fegyház“ nevet viselné. Mennél súlyosabb ugyanis valamely bűncselekmény, annál inkább fokozni kell a miatta alkalmazott büntetés megtorló erejét. Ennek egyik alkalmas eszköze a büntetés lényegéhez hozzátartozó rosszalásnak (hátrányos erkölcsi értékítéletnek) a büntetési nem elnevezésében való kifejezésre juttatása. Btk.-ünk szóhasználata, a kódexnek immár hosszú időre visszamenő érvénye folytán, közvéleményünkben meggyökeresedett, ekként az a büntetés, amely a „fegyház“ nevet viseli, a közvélemény előtt már elnevezésénél fogva is súlyosabb természetű és súlyosabb megtorlás színében tűnik fel, mint az, amelynek „börtön“ a neve.

II. A maximális szabadságvesztésbüntetés.

Btk.-ünknek az az elve, hogy a legsúlyosabb szabadságvesztésbüntetés maximuma — kikéve az 1880: XXXVII. tc. 36. §-ának esetét — nem lehet több, mint tizenöt év, voltaképpen már törést szenvedett a szigorított dologház intézményének bevezetésével, mert a törvény nem köti meg a bíróság kezét arra nézve, hogy az elítélt szigorított dologházi őrizetének legrövidebb tartamát maximálisan mennyiben állapítsa meg. Vitatható ugyan, hogy a szigorított dologház nem büntetés, hanem biztonsági rendszabály. Tankönyvemben magam is ezt az álláspontot képviselem.² Azonban a jogintézményt meghonosító II. Bn. alapjául szolgált törvényjavaslat indokolása ismételten büntetésnek nevezi a szigorított dologházat, abból pedig, hogy a bíróságnak az ítéletben a szigorított dologházi őrizet legrövidebb tartamát meg kell határoznia, világosan kitűnik, hogy ennek a rendszabálynak nemcsak speciálprevenziós jellege van, hanem az egyúttal bűncselekmény megtorlása is, hiszen nyilvánvaló, hogy a legkisebb tartamot a bíróságnak a bűnösséggel arányos mértékben kell megállapítania. Ekként a szigorított dologház voltaképpen kettős jellegű rendszabály: a

² A magyar büntetőjog tankönyve. II. félkötet 1931. 134. old.

bíróság által megállapított legrövidebb tartamot kitevő részében büntetés, azon túl azonban biztonsági rendszabály. Ekként az őrizetnek az a része, amelyik büntetési jellegű, tizenöt évnél hosszabb tartamú is lehet. Ezen az alapon állítható az, hogy azokra a bűncselekményekre nézve, amelyek a büntettes megrögzöttségének megállapítását megállapíthatják, a tizenöt évnél hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetések máris alkalmazást nyerhetnek.

A megrögzött büntettesekről elmondhatjuk ugyan, hogy azok a társadalom legnagyobb ellenségei, de ez még nem egyenlő értelmű megállapítás azzal, hogy valamely bűncselekménynek, amelynek elkövetője nem megrögzött büntettes, a tárgyi és alanyi súlya nem lehet ugyanolyan vagy még sokkalta nagyobb, mint egy megrögzött büntettes által elkövetett bűncselekményé. Pl. egyetlen felségsértés, lázadás, pénzhamisítás stb. tárgyi és alanyi bűnössége meghaladhatja azt a bűnösségi tartalmat, amelyet a megrögzöttség megállapítására alapul szolgáló több büntett (pl. több, mint három egyszerű lopás büntette) magában foglal. Nem is szólva arról, hogy a megrögzöttség megállapítására alapul nem szolgáló valamely büntett sorozatos elkövetése vagy ilyenek halmzata, vagy a II. Bn.-ban a megrögzöttség megállapításának alapjául szolgáló valamelyik büntettnek sorozatos elkövetése vagy halmazata, olyankor, amikor elkövetőjénél a megrögzöttség egyéb ismérveinek valamelyike hiányzik, ugyancsak eshetik olyan súlyosan latba, mint annak a bűncselekménye, akire mint megrögzött büntettesre tizenöt évnél hosszabb tartamban határozza meg a bíróság azt az időt, amelynek letelte előtt az elítéltet a szigorított dologházból nem szabad elbocsátani.

De még egy érv is felhozható. Az életfogytig tartó fegyház és az időleges fegyház között csak zökkenésszerű átmenet van; a Btk. 91. §-ának, ill. — halálbüntetéses esetben 92. §-ának alkalmazásával életfogytig tartó fegyházról csak tizenötévi tartamúra lehet átmenni. Ebben a tekintetben tehát a törvény az egyéniesítést korlátok közé szorítja, ami a leg súlyosabb bűncselekményeknél még kevésbé indokolt, mint az ezeknél kevésbé súlyosaknál vagy éppen könnyebb súlyúaknál. Különben is: ha tarthat a fegyházbüntetés életfogytig, miért ne tarthatna 16, 17 vagy 20 évig?

Igaz, Btk.-ünk miniszteri javaslatának indokolásából kitűnik, hogy a tizenötéves maximum megállapítása komoly megfontolás és egy külföldi büntetőkódex előkészítése alkalmából beszerzett szakvélemények figyelembe vételével történt.³ Az utóbbiak szerint a fegyenc már tízévi fogság után is testileg és szellemileg „eltörpül“, már pedig — úgymond az indokolás — „nem akarjuk, hogy a börtönökből testi és lelki nyomorékok jussanak ki s ahelyett, hogy a megjavult bűnösök a társadalom hasznára váljanak, a nyomorékok terhére legyenek a községeknek és a népnek.“ Azt hiszem, túlmegyünk a józan humanizmus határain, ha a büntetések kimérésénél ennyire előtérbe helyezük a kímélet szempontját. Erre épen a mai világban, amelyben a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása a humanizmus minden követelményének betartásával történik, nem lehet alapos okot találni. Emellett túlzott optimizmus, sőt merő utopizmus az a feltevés, hogy az olyan büntettek, akiket érdemük szerint tizenöt évnél is hosszabb szabadságvesztésbüntetésre ítélnék, a társadalomnak még hasznára válhatnának akkor, ha őket előbb engednék ki a fegyházból.

III. A fogház és államfogház minimumának felemelése.

Igen indokolt volna a fogházbüntetés és — amennyiben ezt a büntetési nemet egyáltalában fenntartjuk — az államfogházbüntetés legrövidebb tartamának felemelése. Büntetési rendszerünkben kifejezésre kell jutnia annak, hogy a fogház súlyosabb büntetési nem, mint akár az elzárás, akár a pénzbüntetés. Már pedig a súlykülönbség teljesen elmosódik, sőt szinte meg is szűnik, ha a fogház és elzárás generális minimuma között nincs nagyobb különbség, mint egy nap és három óra. Hogy pedig a fogház és a pénzbüntetés között sincs meg az az arányosság, amelyet a két büntetési nem eszmei súlyához mért különbség megkövetelne, az kitűnik abból, hogy a pénzbüntetést behajthatatlanság esetében kevesebbre, mint egy napra nem lehet átváltoztatni; tehát a behajthatatlan pénzbüntetést helyettesítő fogházbüntetés legkisebb tartama ugyan-

³ V. ö. Löw: A magyar Büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye I. köt. 1880. 64—65. old.

annyi, mint magáé a fogházbüntetésé. A fogházbüntetéses vétségek enyhe eseteire úgyis rendelkezésére áll a bírónak a 92. §., amelynek alkalmazásával pénzbüntetést szabhat ki; nincs tehát szükség egy-két napos fogházbüntetésekre.

Mindezeknél fogva a fogház generális minimumát fel kellene emelni nyolc napra.

IV. A pénzbüntetés minimumának felemelése.

A pénzbüntetés legkisebb összegének felemelése is szükséges volna, de akként, hogy az emelés a vétségekre korlátozódnék. A vétségek súlyának csak olyan pénzbüntetés felel meg, amelynek összege egy bizonyos határon felül marad. Irányadónak a II. Bn. 4. §-a alapján alkalmazható pénzbüntetés legkisebb összegét, azaz 50 P-t lehetne venni. Ellenben kihágásokra fenntartandó volna legkisebb pénzbüntetési mértékül az 1 P. Ezzel a vétségek és a kihágások közötti súlykülönbség megfelelő mértékben jutna kifejezésre.

Jogászai körökben az a felfogás nyilvánult meg, hogy a pénzbüntetés legkisebb összegének felemelését az átváltatásnál bekövetkező aránytalanságok elkerülése tenné szükségessé. Ezt a felfogást nem oszthatom. Sőt helyénvalónak tartom, hogy egyrészt a fogház, másrészt a pénzbüntetés alkalmazásával mondott értékítéletek közötti súlybeli különbség abban is megnyilvánuljon, hogy a pénzbüntetést helyettesítő fogházbüntetés észrevehetően rövidebb tartamú, mint az, amelyet fogházzal sújtott bűncselekmény miatt alkalmaznak.

Igaz, hogy így a pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztésbüntetések körében fennmaradnának olyan rövid tartamú fogházbüntetések, amelyeknek kiküszöbölésére már a II. Bn. komoly lépést tett. Ezt azonban nem látom aggályosnak, ha gondoskodás történik arról, hogy ezeket a rövidtartamú fogházbüntetéseket mindig magánelzárás formájában hajtsák végre. Különben is ezek a rövidtartamú fogházbüntetések is legalább nagyrésztben kiküszöbölhetők volnának azzal, hogy eszközöket keresnénk a pénzbüntetésnek munkával való leróhatóságára.

V. Pénzbüntetést helyettesítő munkáltatás.

Ennek a régóta felmerült eszmének a megvalósítását az egyes törvényhozásokban sokáig akadályozták azok az ellenvetések, amelyeket vele szemben felhozni szoktak. Így a régi német birodalom 1909. évi Vorentwurf-jának indokolásában (37. és köv. és 118. old.) azt olvassuk, hogy csak igen kevés munkanem jöhetne tekintetbe, t. i. csak olyan, amelyhez előképzettség nem szükséges; hogy a tekintetbejövő munkákra nem mindig, sőt csak ritkán van szükség; hogy egyes munkáknak elítéltekkel való végeztetése a szabad munkások érdekeit sértené; hogy a munkahelyekre kirendelt elítéltek eltartása az államkincstárnak tetemes költséget okozna stb. Mindamellett maga a Vorentwurf tartalmaz olyan rendelkezést, amely szerint a pénzbüntetésre ítéltnek, amennyiben erre alkalma nyílik, megengedhető, hogy a pénzbüntetést szabad munkával rója le. A nemzetiszocialista irányzat az 1935. évben kiadott Leitsätzeben (I. Teil 42. old.) határozott állást foglalt amellet, hogy a pénzbüntetésre ítéltnek alkalmat nyújtsanak büntetésének munkával való lerovására. Az 1932. évi lengyel büntetőkódex pedig kötelezővé teszi a bíróságra nézve, hogy akkor, ha a pénzbüntetés behajthatatlan vagy a fizetendő pénzösszeg előteremtése az elítéltet vagyoni romlásnak tenné ki, őt a pénzbüntetés helyett szabadban vagy dologházban (a francia fordítás szerint: maison de travail obligatoire) végzendő munkára kötelezze.

Bár nem volt eddig alkalmam a néhány évvel ezelőtt nálunk is meghonosított munkatáborok működésébe betekinteni, úgy hiszem, abból, hogy ezek azóta is működnek, következtetést lehet vonni arra, hogy a munkatáborok beváltak. Ez az intézmény pedig határozott cáfolatot szolgáltat arra az ellenvetésre, hogy olyan átmeneti munkául, aminőről a pénzbüntetést helyettesítő munkáltatásnál is szó van, nem elég munkanem jöhetne tekintetbe; hogy továbbá nem lehetne mindig olyan közmunkát találni, amelynek elvégzésére szükség van. Az a két ellenvetés, hogy egyes munkáknak elítéltekkel való elvégeztetése a szabad munkások érdekeit sértené és hogy a munkáltatás az államkincstárra nézve költséges volna, azért nem jöhet figyelembe, mert a szabad munkások érdekeit a

büntető intézetekben folyó rabmunka ugyanúgy érinti és mert a pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztésbüntetés végrehajtása ugyancsak költséget okoz az államkincstárnak. Amennyiben pedig még fenn is maradnak egyes olyan ellenvetések, amelyek nem erőltethetők meg, ezek mégsem szolgálhatnak okul arra, hogy a munkával való helyettesítés gondolatát elvessük, mert olyan jogintézmény, amelynek semmiféle hátránya sem volna, úgysem található.

Talán épen a munkatáborok mintájára lehetne a pénzbüntetést helyettesítő munkaszolgáltatások lerovására alkalmas telepeket létesíteni. Különben a magángazdaságokba való kiadás gondolata elől sem kellene elzárkózni.

VI. *Az elzárás legrövidebb tartamának felemelése.*

Minthogy a fogházbüntetés generális minimumának felemelése azt a célt is szolgálná, hogy a fogház és az elzárás közötti súlybeli különbség jobban kifejezésre jusson, az elzárás legkisebb mértékére nézve természetesen nem lehetne irányadó szempont, hogy a rövidtartamú szabadságvesztésbüntetéseket ki kell küszöbölni. Vannak olyan kihágások, amelyek súlyának egy-két napi elzárástartam a legjobban felel meg. Valamelyes emelésre azonban az elzárásbüntetés minimuma tekintetében is szükség volna. Olyan szabadságvesztési büntetés ugyanis, amelynek tartama még egy napnál (24 óránál) is rövidebb, híjján van minden komolyságnak, az ilyen egyáltalában nem büntetés. Ezért az elzárásbüntetés végső és áthághatatlan minimumát egy napban kellene megállapítani.

VII. *Áttérés államfogházról pénzbüntetésre.*

Régóta érzett szükségét pótolna, ha a Btk. 92. §-ának alkalmazási köre kiterjesztést nyerne abban az irányban, hogy államfogház helyett rendkívüli enyhítő körülmények fennforgása esetében pénzbüntetést lehessen alkalmazni. Semmiféle magyarázat sem található arra, hogy enyhítő körülmények az államfogházzal büntetendő vétséget adott esetben ne tehessek annyira enyhévé, hogy a bűnösnek szabadságától való megfosztása kelleténél súlyosabb megtorlás volna. Ha fogházzal

büntetendő vétségeknél a szabadságtól való megfosztást bizonyos esetekben igazságtalanul súlyosnak tartjuk, sőt ilyenek érezzük esetleg kihágásoknál is az elzárással együttjáró szabadságfosztást, ugyancsak igazságtalannak kell tartanunk a legenyhébb esetekben az államfogházat is. A mai jogállapot még azzal sem volna megokolható, hogy az államfogháznál a megtorlás csak a szabadságtól való megfosztásban áll, ekként az amúgyis enyhébb a fogháznál. Ennek ellentmond az, hogy az elzárás mint kihágási büntetés, ennél is enyhébb és róla mégis lehet pénzbüntetésre áttérni.

VIII. *Fennmaradjon-e az államfogház?*

Természetesen ettől függetlenül kell megítélni azt a kérdést, hogy az államfogházbüntetést egyáltalában fenntartsuk-e. A custodia honestát ma már egy letűnt világnézet gondolköréből ránkmaradt örökségnek érezzük. Ennek bizonyosága az, hogy az újabb büntetőkódexekből már hiányzik a custodia honesta és a mi törvényhozásunk is ezt a büntetési nemet most már alig egynehány bűncselekményre tartotta fenn.

Azok között a bűncselekmények között, amelyeknek még ma is államfogház a büntetésük, mindenekelőtt a párviadal vétségének összes esetei jönnek tekintetbe. Köztudomású, hogy az államfogháznak a párbajvétségek büntetéséül történt megállapítása arra vezethető vissza, hogy törvényhozásunk megalkudott társadalmunk legelvetendőbb előítéletével. A párviadalnak ilyenmódon való megbüntetése tehát fél rendszabály és, ami ugyanezt jelenti, egyúttal következetlenség is a törvényhozó részéről. Mert ha az magáévá teszi az előítéletet, nem sújthatja a párviadalt semmiféle büntetéssel sem; ha viszont elveti azt, úgy kell arra lesújtania, aki a törvény ellen vét, hogy ezt a bűnös valóban büntetésnek is érezze és különösen, hogy kiérezze a büntetésből a törvény rosszalását. Már pedig a custodia honestát a párbajozó nem érzi valójában megtorlásnak és rosszalásnak, hanem az szükségképen úgy hat rá, mint lovagiasságának kellemetlen, de épenséggel nem dicstelen következménye. Nem tagadható, hogy addig, amíg a társadalmi párbajkényszer előítélete fennáll, ezt a párviadal büntetőjogi megítélésénél a bűnösség fokát lényegesen csök-

kentő körülménynek kell tekinteni; ezt azonban a törvényhozó épen elegendő mértékben tenné még akkor is, ha csupán fogházbüntetéssel, ill. fegyház helyett börtönnel sújtaná azt, aki embentársának életveszélyes fegyverrel ront neki vagy ezen kívül még testi épségét is megsérti, sőt őt esetleg még meg is öli. Más szóval: az előítélet enyhíti ugyan a bűnösséget, de nem nyújt alapot arra, hogy a bűncselekmény elkövetője privilegizált büntetésben részesüljön.

Ugyanezek a szempontok irányadók az u. n. amerikai párbajra is. Semmiféle helytálló ok sincs arra, hogy a törvény az öngyilkosságra való reábirásnak ezt az esetét kivegye ennek a bűncselekménynek a Btk. 283. §-ában meghatározott alapeseete alól, csak azért, hogy arra államfogházat állapítson meg. Igaz ugyan, hogy a Btk. az amerikai párbajt, ámbár custodia honestával méltányolja, mégis súlyosabb beszámításúnak tekintti, mint az öngyilkosságra reábirás egyéb eseteit, hiszen öt, ill. tíz évig terjedhető államfogházat állapít meg a háromévi fogház helyett. Ezt a súlybeli különbséget azonban azzal is lehetne méltányolni, hogy a törvény az öngyilkosságra reábirás büntetési tételét nem három, hanem ötévi fogházban, ill. a halál bekövetkezése esetére öt éven felüli börtönben állapítaná meg. Attól, hogy ezzel a bűncselekmény az eredménytől feltételezetten hol vétségnek, hol büntettnek minősülne, nem kellene visszariadni, hiszen az amerikai párbaj mai büntetési tételei szerint is ez a bűncselekmény hol vétség, hol pedig pedig büntett, mivel az öt évig terjedhető államfogház vétségi, az öttől tíz évig terjedhető államfogház pedig büntetési büntetés.

Talán még a párbajvétségek és az amerikai párbaj eseteinél is kevésbé érthető az államfogház alkalmazása a hivatali titok megsértésének vétsége (Btk. 479. §.) esetében. Abban a kérdésben, mi teszi ezt a büntetési nemet ennél a bűncselekménynél megokolttá, a Btk. anyaggyűjteményéből semmiféle tájékoztatást sem nyerünk. De nehéz is volna ennek az okát megtalálni. Az a közhivatalnok, aki a hivatali titkot elárulja, nemcsak kötelességét szegi meg, de ezenkívül a beléje helyezett bizalommal is visszaél és ezért hátrányos erkölcsi megítélés alá esik még akkor is, ha abból semmiféle kár sem származik. Ennél is súlyosabb megítélés alá esik azonban akkor, ha ezzel még kárt is okoz. Cselekménye mindenesetre nagyobb jellem-

hibát árul el, mint azé a magánszemélyé, aki a levéltitkot sérti meg (Btk. 327. §). Holott a levéltitok megsértésére a törvény fogházat, nem pedig — mint a közhivatali titok megsértésére — államfogházat állapít meg. Ugyanígy a levél-, ill. sürgönytitoknak postahivatalnok vagy szolga által történt megsértésére (Btk. 200., 201. §§) ugyancsak fogházat, nem pedig államfogházat állapít meg a törvény. Ez a különbségtétel, amely a levél- és sürgönytitoknak hivatalos személy által való megsértése és a hivatali titok megsértése között mutatkozik, még kevésbé indokolt, mert a kriminális tartalom mindkét bűncselekménynél legfőképpen a bizalommal való visszaélésben rejlik.

A hivatali titok megsértésének büntetéséül különösen azért nem szabad az államfogházat fenntartani, mert ezzel a közhivatalnokok másokkal szemben olyan privilégiumban részesülnek, amely őket igazság szerint nem illetné meg.

Ekként az államfogházás bűncselekmények feletti szemle arra a következtetésre vezet, hogy azok között egyetlen egy olyan sincs, amelynél, feltéve, hogy a custodia honesta gondolatát alapul egyáltalában elfogadjuk, ennek a különleges büntetési nemnek a fenntartása indokolható volna. Nem lehet tehát kitérni a végső következtetés elől: töröljük az államfogházat jogintézményeink sorából!

IX. Fogház alkalmazása fegyházás bűncselekményre.

Az egyéniesítést azzal tágabbkörűvé lehetne tenni, hogy fegyházás bűncselekményeknél nemcsak börtönre, hanem fogházra is át lehetne menni. Természetes azonban, hogy ezt nem minden fegyházás büntetettre kellene kimondani, hanem csak olyanokra, amelyeknél a speciális maximum egy bizonyos mértéket, pl. ötévi fegyházat nem halad meg. Ezt a kettős leszállítást csak a kivételesen enyhe esetekre lehet megengedni. Ezzel kapcsolatban a törvényben meg kellene határozni, hogy melyek a kivételesen enyhe esetek. Ilyen esetnek az volna tekintendő, amelyben a bűncselekmény tárgyi súlya és a büntetett alanyi bűnössége rendkívülien csekély.

X. Rendkívüli súlyosítás.

Megokolt volna azonban olyan esetekre, amelyekben viszont a bűncselekmény, annak tárgyi súlyánál és a büntettes alanyi bűnösségénél fogva, kivételesen súlyos, olyan szabályt alkotni, hogy a bíróság fogház helyett öt évnél hosszabb, de egy bizonyos mértéknél, pl. hat vagy hét évnél nem hosszabb tartamú börtönt, börtönrel sújtott büntettek esetében pedig — minhogv ezeknél a speciális maximum egy esetben sem magasabb öt évnél — tíz évig terjedhető börtönt alkalmazhat. Ez a törvénymódosítás abban az esetben, ha a fent kifejtettekhez képest a fegyház és a börtön közötti különbség csak a büntetési nem elnevezésére szorítkoznék, úgy volna keresztülvihető, hogy ötévi börtönről át lehetne menni fegyházra, amelynek tartama tíz évet nem haladhatna túl.

Megfontolandó volna az is, hogy nem kellene-e kivételesen súlyos esetekben az időleges fegyházról életfogytig tartó fegyházra való átmenetelt lehetővé tenni.

A kivételes súlyosítás lehetővé tételével megszűnnék az az egyoldalúság, amely abból adódik, hogy rendkívüli enyhítés lehetséges ugyan, de rendkívüli súlyosítás nem.

Ennek a javaslatomnak megokolásául a következőkre utalhatok.

A Btk. enyhítő körülmények esetére lehetővé teszi azt, hogy a bíróság a következő enyhébb büntetési nemre térjen át, sőt megengedi azt is, hogy a bíróság ennek az enyhébb büntetési nemnek a legkisebb mértékéig mérsékelje a büntetést. Eze az enyhítő körülményeknek a bünteteskiszabásra gyakorolt hatása aránytalanul tágabbkörűvé vált, mint az a befolyás, amelyet a súlyosító körülmények a bünteteskiszabásra gyakorolhatnak. A büntetési tételekben megállapított speciális maximumok ugyanis ezidőszerint áthághatatlanok, annál kevésbbé lehet a büntetési tétel büntetési neméről súlyosabb büntetési nemre átmenni. Ez a súlyosítási lehetőségeket egymagában táján még nem tenné az enyhítési lehetőségekkel szemben aránytalanokká. Azonban a Btk. büntetési tételei nem eléggé tágak ahhoz, hogy a súlyosítás lehetőségei az enyhítési lehetőségeket megfelelően ellensúlyozzák. Így a Btk.-ben a szabadságvesztésbüntetéseknel a büntetési tétel sohasem tágabb öt

évnél és későbbi törvényalkotásainkban is csak elvétve található ennél tágabb, nyolc, esetleg kilenc vagy tíz évi, sőt az 1939:II. tc. 190. §. második bek. esetében tizenhárom évet átfogó keret.

Ebből az a következtetés vonható le, hogy a Btk.-ben és az azóta alkotott büntető törvényeinkben a büntetési tételek az átlagos keretekre vannak szabva; a speciális maximumok nem azokra az esetekre illenek rá, amelyek az átlagot is meghaladó súlyos esetek között a legsúlyosabbak, hanem csak azokra, amelyek az átlagos esetek között a legsúlyosabbak, és épúgy az átlagos esetek legenyhébbjeinek van az a súlyuk, amelynek a speciális minimumok felelnek meg. Ebből az utóbbiból a Btk. megalkotói le is vonták azt a következtetést, hogy az átlagosaknál enyhébb esetekre a speciális minimumnál enyhébb büntetés legyen alkalmazható, arról azonban, hogy az átlagosaknál súlyosabb cselekményeket a speciális maximumnál súlyosabb büntetéssel lehessen sújtani, nem gondoskodtak.

Ugyancsak a súlyosítás lehetővé tétele mellett szól még egy másik érv is. Az egyes bűncselekményeknek az átlagosnál súlyosabb eseteire törvényeink u. n. minősített esetek kiemelésével gondoskodnak az átlagosnál súlyosabb büntetésekről. Az élet azonban olyan sokoldalú, hogy ezeket a különösképpen súlyos eseteket nem lehet minősített bűncselekményi tényálladékok alkotásával kimeríteni. Ugyanúgy, mint ahogyan a törvény az alpbűncselekmények privilegizált (enyhébb büntetési tételű) esetei mellett még az alpbűncselekmény büntetési tételén alul maradó büntetés alkalmazását teszi lehetővé, a minősített (súlyosabb büntetési tételű) esetek mellett még az alpbűncselekmény büntetési tételét meghaladó büntetés alkalmazására is lehetőséget kellene adni.

XI. A közvetítő intézetbe szállítás feltételeinek megszorítása

szerves összefüggésben állna a fegyházbüntetés leghosszabb tartamának fokozásával. Elsősorban természetesen az életfogytiglan fegyházra ítételekről volna szó. Ezeknél, ha büntetésüknek nem is kellene feltétlenül valósággal életfogytig tartani, valamiképpen mégis kifejezésre kellene jutnia annak, hogy büntetésük lényegesen keményebb megtorlás, mint azoké,

akiket időleges fegyházra ítélték. A mai jogállapot mellett ez épséggel nem jut kifejezésre. Tizenöt év alatt az életfogytiglan elítélt épen úgy visszanyerheti szabadságát, mint az, akinek tizenöt évi fegyházbüntetését minden kedvezmény (közvetítő intézet, feltételes szabadság) nélkül, teljesen ki kell tölteni. Sőt az életfogytiglan elítélt ugyanúgy tíz év múlva kerül közvetítő intézetbe, mitn az, akit tizenötévi fegyházra ítélték. Ha pedig az időleges fegyházbüntetés leghosszabb tartamát felemelnők, a tizenöt évnél hosszabb tartamra elítéltek később volnának közvetítő intézetbe szállíthatók, mint azok, akiket életfogytiglan ítélték el. Viszont a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja a tizenötévi fegyházra ítélnél aránytalanul közelebb van a közvetítő intézetbe szállítás legkorábbi időpontjához, mint az életfogytiglan elítéltnél. (Erre már *Angyal* is rámutatott; 1. tankönyve 3. kiad. 176. old.) Ezzel az életfogytiglan elítélteknél a közvetítő intézet átmeneti jellege elhomályosul. Ezért azt az időpontot, amelyben az életfogytig tartó fegyházra ítélték közvetítő intézetbe szállíthatók, aránylag nagyobb mértékben kellene kitölteni, mint azt, amelyben azok feltételes szabadságra bocsáthatók.

XII. *Mikor érjen véget a feltételes szabadsága annak, akit életfogytig tartó fegyházra ítélték?*

Az életfogytig tartó fegyházra ítélték szabadságának végpontját sem a Btk., sem pedig valamely későbbi törvényünk nem határozta meg. Minthogy pedig a Btk. 50. §-ának ut. bek. szerint a feltételes szabadságra bocsátott elítéltek büntetése akkor tekintendő kiállottnak, ha a büntetés ideje a feltételes szabadság visszavonása nélkül kitélt, az életfogytiglan elítélt fegyházbüntetését sohasem tölti ki. Ennyiben tehát az ilyen büntetés valósággal életfogytig tart. Minthogy azonban ez csak következtethető a törvényből, de abban nyílt kifejezésre nem jut, ezt a hiányt megfelelő rendelkezéssel pótolni kellene. Ezzel egyidejűleg hatályon kívül helyeződnek a 2106/1880. sz. igazságügyminiszteri rendelet 11. pontja, amely szerint az életfogytiglan fegyházra ítélt a feltételes szabadságra bocsátástól számított négy év elteltével tartozik az elbocsátáskor nyert igazolványát a hatóságnál bemutatni.

Véleményem szerint ugyanis az életfogytig tartó fegyházbüntetés megszorításának leghatásosabb eszköze az, hogy az sohasem tekinthető kitöltöttnek, az elítélt tehát mindvégig hatósági felügyelet alatt marad és ha a felügyeleti szabályokat megszegi, bármennyi idő telt is el feltételes szabadságra bocsátása óta, visszaszállítható a fegyházba.

XIII. A feltételes szabadsággal kapcsolatos vitás kérdések.

Mint ilyenek tekintetbe jöhetnek: 1. ha az elítéltet büntetése kétharmad részének letelte után még nem szállították közvetítő intézetbe, később azonban, erre érdemesnek mutatkozván, őt oda szállítják át, mely időponttól kezdve lehet őt feltételes szabadságra bocsátani; 2. hogyan kell a visszaesés fogalmát a feltételes szabadság kizártsága (Btk. 49. §. 2. p.) szempontjából értelmezni? Mindkét kérdést nem végrehajtási rendelettel, hanem törvényrendekezéssel kellene eldönteni.

Az előbbi tekintetben megoldásul kínálkozik az, hogy a közvetítő intézetben legalább annyi időt kell kitölteni, amennyit a közvetítő intézeti szak azoknál kitesz, akik a kedvezményben közvetlenül büntetésük kétharmad részének kitöltése után részesülnek.

A visszaesőkre vonatkozó rendelkezést nemcsak világosabbá kellene tenni, hanem gyökeresen meg is kellene változtatni. Nem igazságos az, hogy a visszaesésnek csak egyes vagyon elleni bűncselekményeknél és a gyujtogatásnál (mely ugyancsak vagyoni vonatkozású) legyen a kedvezményből kizáró hatása. Különösen az feltűnő, hogy vagyon elleni *vétségek* is tartoznak azok közé a bűncselekmények közé, amelyek visszaesés esetében kizárják a feltételes szabadságra bocsátást, holott a nem vagyon ellen irányuló bűncselekmények közül (a gyujtogatás kivételével) még a legsúlyosabb *büntetteknek* sincs ez a hatásuk. A Btk. javaslata országgyűlési tárgyalásából kitűnik, hogy a visszaesésnek azért adtak egyedül csak a vagyon elleni bűncselekményekre és (egy közbevetett indítvány folytán) a gyujtogatásra korlátozottan a feltételes szabadságot kizáró hatást, mert ezek azok a bűncselekmények, amelyek a társadalom biztonságát leginkább veszélyeztetik és mert a vagyon elleni bűncselekmények elkövetői között a leg-

kisebb arányszámot mutatják a nem visszaesők. Ezek a szempontok azonban valamely kedvezmény megadásánál nem lehetnek irányadók; irányadó csak az igazságosság szempontja lehet. Ha a vagyon elleni bűncselekmények elkövetőitől visszaesés esetében meg kell tagadnunk a feltételes szabadság kedvezményét, akkor más bűncselekményeknél hasonló helyzetben levő elítéltektől ugyancsak meg kell azt tagadnunk. Az egyetlen követelmény csak a bűncselekménynek bizonyos mértékű súlya lehet, azaz a legsúlyosabb büntetteket kell kiemelni a többi bűncselekmény közül, mint olyanokat, amelyeknek visszaesésképpen való elkövetése kizárja a feltételes szabadságra bocsátást.

Egyúttal elkerülhetetlenül szükséges volna az is, hogy a törvény világosan az egyszerű visszaesés esetére zárja ki a feltételes szabadságra bocsátást. Ebben a tekintetben voltaképpen a mai törvényszöveg sem hagy fenn kétséget, de még inkább kitűnik a valódi értelem az országgyűlési tárgyalás anyagából, mert ez kifejezést ad annak, hogy már az egyszeri visszaesésnek is kizáró hatást kívántak tulajdonítani. Mindennek ellenére az irodalomban a törvényt mégis többféleképpen értelmezték. Hogy azonban a törvény ne legyen túl merev és ne tegye lehetetlenné az egyéniesítést, egyszeri visszaesés esetére azt a szabályt lehetne alkotni, hogy kivételesen engedélyezhető a feltételes szabadságra bocsátás.

A feltételes szabadságon levők beható ellenőrzése és egyúttal felkarolása is a legnagyobb mértékben szükséges volna. Ez a fogházmisziók feladatkörébe tartoznék. A fogházmisziót szerves kapcsolatba kellene hozni az illető büntetőintézet fölé rendelt felügyelő bizottsággal, olyképen, hogy a fogházmiszió tagjai egyúttal a felügyelő bizottság tagjai is volnának. Ezeknek a tagoknak kötelességük volna az elítélteket a büntetésük tartama alatt rendszeresen látogatni, úgy, hogy azokat, akiknek feltételes szabadságra bocsátása ügyében a felügyelő bizottság véleményt mond, ők személyesen ismernék. Ezzel a felügyelő bizottságok is érdemlegesen működő, eleve szervekké válnának és nem maradnának meg olyan pusztá papirosintézményeknek, amilyeneknek azokat annak idején, még igazságügyi szolgálatom idejében megismertem. Egy vidéki törvényszéknél pl. a felügyelő bizottságot az ülésre össze sem

hívták, hanem csak jegyzőkönyvet készítettek arról az ülésről, amelyet valójában meg sem tartottak, s ezt azután a felügyelő bizottság tagjaival, mint akik az állítólagos ülésen állítólag jelen voltak, aláírták.

XIV. Biztonsági rendszabályok elmebeteg és korlátolt beszámíthatóságú büntettekkel szemben.

Régóta érzett hiányt pótolna törvényhozásunk, ha az elmebeteg beszámíthatatlan egyénnel és a korlátolt beszámíthatóságú (pszichopátiás) egyénnel szemben megfelelő biztonsági rendszabályok alkalmazásáról gondoskodnék. Ezzel megvalósítaná azt az egyetlen hátralevő követelményt, amelyet még büntető törvényhozásunkkal szemben kriminálpolitikai szempontból támasztani lehet. A közelmúltban alkotott büntető kódexek egyikéből sem hiányoznak az ily irányú rendelkezések. A világháborút közvetlenül megelőző időben készült tervezetek közül is három (az *Angyal*-, a *Bernolák*- és a *Finkey*-féle) ugyancsak tartalmaznak ilyen rendelkezéseket. A megvalósítás módja azonban az egyes kódexekben és tervezetekben igen különböző. A beszámíthatatlanok tekintetében ugyan a megoldás nagyjában egyöntetű: ha az elmebeteg, akit beszámíthatatlansága miatt fel kell menteni a vád alól, a társadalomra nézve veszélyes, őt a bíróság elmeegógyintézetben helyezteti el. A korlátolt beszámíthatóságúak tekintetében azonban háromféle megoldással is találkozunk. Van olyan törvény (pl. a dán, hasonlóan az egykori német Vorentwurfhoz), amely úgy rendelkezik, hogy az ilyen büntettes tüntetését külön erre a célra rendelt büntetőintézetben kell végrehajtani. A lengyel Btk. szerint előbb elmeegógyintézetben kell az ilyen büntettest kezelni és utána végre kell hajtani rajta a büntetést. Hasonlóképpen a svájci Btk. szerint fel kell függeszteni a büntetést ahhoz, hogy a büntettest előbb gyógyintézetben kezeljék. Viszont az olasz Btk. szerint éppen megfordítva, előbb kell az elítéltnak a büntetését kitöltenie és azután kerül külön erre a célra rendelt gyógyletartóztatási intézetbe.

Ha a bíróság a közveszélyes elmebetegét beszámíthatatlansága miatt felmenti vagy ugyanezzel kapcsolatos okból vele szemben megszünteti az eljárást, egyetlen megoldásul az elme-

gyógyintézetbe utalás kínálkozik. Ebben az esetben ennek a rendszabálynak az elrendelését a büntetőbíróság kezébe kell adni. Helyesnek fogadható el az olasz Btk.-nek az a rendelkezése, amely szerint ilyen célra különleges törvényszéki elmeógyógyintézetnek kell szolgálnia. Abban azonban már nem tartom követendőnek az olasz Btk.-et, hogy a beutalt által az elmeógyógyintézetben eltöltendő idő tartama attól függjön, hogy milyen súlyú bűncselekményt követett el. Ha a büntetőjogi felelősség hiányzik, merő ellentmondás a szabadságmegvonást a törvénysértés súlyával arányba hozni. Az elmeógyógyintézetben való visszatartás ideje egyesegyedül attól függhet csak, hogy meddig tart az oda beutalt személy közveszélyessége. Ebben a vonatkozásban is a bíróságra kell bízni a rendelkezés jogát, akként, hogy az — orvosszakértő és (mint a dán Btk. szerint) az elmeógyógyintézetben elhelyezett részére kirendelt pártfogó meghallgatása után — elrendelheti az elmebeteg elbocsátását vagy más intézetbe szállítását.

Ami a korlátolt beszámíthatóságukat illeti, egyedüli helyes megoldásul az kínálkozik, hogy az ilyen büntettesnek, ha őt szabadságvesztésbüntetésre ítélik, ezt a büntetését külön erre a célra rendelt büntetőintézetben kelljen kitölteni. A korlátolt beszámíthatóságú egyén felelős tetteiért, bárha bűnössége csekélyebb mértékű is. Ezért ragaszkodnunk kell megbüntetéséhez, ezt tehát nem lehet egyszerűen elmeógyógyintézeti vagy másnemű gyógyintézeti (iszákosok gyógyintézete stb.) kezeléssel helyettesíteni. Azt, hogy a korlátolt beszámíthatóságú büntettesnek különleges intézetben kell büntetését kitöltenie, két körülmény teszi megokolttá. Az egyik az, hogy büntetését rendellenes állapotához alkalmazva kell végrehajtani, a másik pedig az, hogy őt a rendes elmeállapotú büntettesektől el kell különíteni.

Az elítélésnél természetesen tekintettel kell lenni arra, hogy a korlátolt beszámíthatóságú büntettes milyen szabadságvesztésbüntetést érdemel. Ehhez képest a korlátolt beszámíthatóságú büntettesek büntetéseinek végrehajtásához külön fogházakra és — feltéve, hogy a börtön- és fegyházbüntetés végrehajtása egységessé válnék — külön fegyházakra is volna szükség. A büntetés végrehajtásának helye esetleg valamely közönséges büntetőintézetnek külön erre a célra berendezett osztá-

lya is lehetne, feltéve természetesen, hogy a közönséges elítéltektől való elkülönítés a kívánandó mértékben keresztülvihető.

Azonban azzal, hogy a korlátolt beszámíthatóságúak büntetését külön erre a célra rendelt büntetőintézetekben hajtanák végre, megfelelővé válnék ugyan az ilyen büntetéseknél szabadságvesztésbüntetése, de nem nyerne még kielégítést az a követelmény, hogy ezeknek az egyéneknek közveszélyességével szemben a társadalom védelemben részesüljön. Evégből szükség van még arra is, hogy — amennyiben ez célravezetőnek látszik — a gyógyítható pszichopátiás egyének gyógykezelésben részesüljenek, a gyógyíthatatlanokat pedig állandó őrizetbe vegyék. Erre a célra a büntetőintézetektől különböző gyógyintézetek volnának létesítendőek, amelyekbe ugyancsak a bíróságok rendelkezése alapján utalnák be a korlátolt beszámíthatóságú elítélteket, büntetésük kitöltése után. Arról, hogy ezt a rendszabályt, amely természetesen nem volna büntetés, hanem biztonsági rendszabály, magában a büntető intézetben, mintegy a büntetés folytatásaképpen hajtsák végre, nem lehetne szó, mert ez által egyrészt veszítene az elítélten végrehajtandó szabadságvesztésbüntetés büntetési jellegéből, másrészt az azt követő szabadságmegvonás is büntetési jelleget öltene.

A szabadságvesztésbüntetést követő gyógyintézetbe szállításról természetesen csak akkor lehet szó, ha a korlátolt beszámíthatóságú büntetett olyan cselekményt követett el, amellyel a társadalomra nézve való komoly veszélyességéről tett tanúságot. Ezért — hasonlóan egyes tervezetekhez és kódexekhez — a büntetés utáni gyógyintézeti őrizet elrendelésének feltételéül azt is meg kellene állapítani, hogy az elítélt egy bizonyos súlyt meghaladó (pl. egyévi szabadságvesztésbüntetésnél súlyosabban büntetendő) büntetett vagy vétséget követett el. A gyógyintézeti őrizet ugyanis, ha nem is büntetésképpen nyer alkalmazást, olyan súlyos szabadságmegvonás, hogy annak tárgyi feltételeit törvényben kell megállapítani.

Szóba jöhet még az is, hogy a törvény meghatározza azokat a bűncselekményfajtákat, amelyeknek elkövetői ellen a szóbanlevő biztonsági rendszabály alkalmazható (pl. élet, testi épség, szemérem, vagyon és közbiztonság elleni büntettek és vétségek). Erre is példát szolgáltatnak egyes törvények, ill. tervezetek.

Mindebből kitűnik már az az álláspontom, hogy a korlátozott beszámíthatóságú büntetett bűncselekményének jogkövetkezményét nem lehet egyetlen rendszabályban (különlegesen végrehajtott büntetés vagy büntetés helyett gyógyintézeti őrizet) egyesíteni. Nem látszik helyesnek a gyógyintézetben való őrizetnek a büntetést megelőző végrehajtása sem. A büntetésnek nyomon kell követnie a bűncselekmény elkövetését, vagy legalábbis a bűnvádi eljárás befejezését. Olyan büntetésnek, amely az elítéléstől időbeli távolságba kerül, már nem lehet a megfelelő erkölcsi hatása. Különösen nem lehet akkor, ha közbeiktatódik egy rendszabály, amely nem büntetés. Ehhez járul még az is, hogy ha előbb hajtják végre a büntetést, a gyógykezelési őrizetnek ezt követő végrehajtása esetleg feleslegessé válhatik; ha azonban előbb hajtják végre a gyógykezelési őrizetet, a büntetés utólagos végrehajtása csak kevésbé hatályossá válik, de szükségessége nem szűnhetik meg.

A beszámíthatatlansága miatt felmentett elmebeteg vagy korlátozott beszámíthatósága miatt különleges büntetésre ítélt pszichopátiás egyén elmeorvosi, ill. gyógyintézeti őrizetének tartamát a közveszélyesség tartamától kellene függővé tenni, akként, hogy amennyiben az intézeti orvos és az intézet fölé rendelt felügyelő bizottság ilyen javaslatot tesz, vagy esetleg az őrizetben levő hozzátartozója ezt kéri, a bíróság az elbocsátás kérdésében határoz. Indokolt volna azonban annak kimondása, hogy egy bizonyos időtartam (pl. egy félév) leforgása előtt ilyen javaslat, ill. kérelem elő nem terjeszthető. Az olasz Btk.-nek idevonatkozó rendelkezései, amelyek az elbocsátás idejét függővé teszik annak a bűncselekménynek a súlyától, amelynek vádja alól a beszámíthatatlan elmebeteget felmentették, ill. amely miatt a korlátozott beszámíthatóságút elítélték, nem helyeselhetők. Ez által ugyanis a biztonsági rendszabály burkolt büntetés jellegét ölti, holott beszámíthatatlan ellen büntetést alkalmazni, épúgy, mint korlátozott beszámíthatóságúnak bűncselekményével arányban kiszabott büntetését megtoldani merő igazságtalanság volna.

Azokat a büntetéseket, akiket korlátozott beszámíthatóságuk miatt különleges büntető intézetbe és azt követően esetleg gyógyintézeti őrizetbe kell utalni, a kódexek nagyrésze korlátozott beszámíthatóságuk különböző okai szerint részletesen

felsorolja (gyengeelméjük, szeszes italok vagy más kábítószerek által krónikusan mérgezetek, siketnémák stb.). Erre nincs szükség, mert a korlátlan beszámíthatóság eseteit ma már az elmeorvostudomány képes kielégítően meghatározni, sőt ez nem is javasolható, mert ezekről a személyekről a törvény kimerítő meghatározást adni nem tud. Emellett azt sem szabad számításon kívül hagynunk, hogy a folyton haladó pszichiátria esetleg a korlátolt beszámíthatóságúaknak új kategóriáit tárja fel.

XV. *Iszákosok kényszerelhelyezése.*

A beszámíthatatlan és a korlátolt beszámíthatóságú közveszélyes egyéneken kívül a közveszélyesen iszákos büntettek ellen is védelmet kellene nyújtani a társadalomnak. Erre nézve szintén találunk példákat a külföldi törvényhozásban. Ennek a célnak a megvalósítása végett a bíróságot fel kellene hatalmazni arra, hogy iszákosok gyógyintézetébe utalja azt a vádlottat, akiről megállapítást nyer, hogy, ámbár beszámítható és nem is korlátolt beszámíthatóságú, a büntettet vagy vétséget ittas állapotban követte el és ittassága összefüggésben van iszákosságával. Az iszákosok gyógyítóintézetébe a büntetés kitöltése után kellene az ilyen elítéltet szállítani. A törvényben egyúttal gondoskodni kellene arról is, hogy ennek a kényszergyógykezelésnek mennyi lehet a legrövidebb és mennyi a leghosszabb tartama.

XVI. *A közjogi mellékbüntetések egyesítése.*

A hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése olyan mellékbüntetések, amelyeknek egy mellékbüntetésben való egyesítése lehetséges volna. A bűncselekményeknek az egyetlen olyan fajtája, amelynél értelme van a politikai jogok felfüggesztésének hivatalvesztés nélkül: a választói jog elleni bűncselekmények. Ezeknek a szabályozását azonban, mint a mindenkori közjogi felfogás függvényét, leghelyesebb különválasztani az általános büntetőjogi szabályozástól. Ekként a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése mint önálló mellékbüntetési nem a választójogi törvény rendezésé-

nek maradna fenn és mint ilyen, egyesegyedül ebben a törvényben szerepelne. Viszont azok között a bűncselekmények között, amelyekre a Btk. szerint hivatalvesztés alkalmazandó a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése nélkül, egyetlen olyan sincs, amelynél ez megmagyarázható volna. Pl. mi a magyarázata annak, hogy azt, akit hamis tanúzás, hamis vád, hűtlen kezelés vagy bírói zár alá vett dolog elsikkasztása miatt elítélnek, mellékbüntetésül hivatalvesztéssel is sújtanak, de politikai jogai gyakorlatában meghagyják?

Ugyancsak be lehetne olvasztani ebbe az egyesített mellékbüntetésbe a viselt hivatal elvesztését is. Ennek ugyan a hivatalvesztéstől és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésétől eltérő természete van, mert ez a mellékbüntetés az azokban foglalt jogkövetkezmények közül csak az egyiket: a valósággal betöltött hivatal elvesztését vonja maga után. Épen ezért benne egyedül a megtorlási jelleg jut kifejezésre, amivel szemben a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése elsősorban közjogi természetű jogkövetkezmény és lényege szerint nem büntetés, hanem biztonsági rendszabály. Eltérő egyúttal ennek a mellékbüntetésnek a tartalma is, mert amennyiben azt a Btk. 438. §-ában meghatározott vétség miatt alkalmazzák, nemcsak közhivatali, hanem esetleg magánhivatali (vasúti) állástól való megfosztásban is állhat. Ez azonban, tekintettel a következőkben javasolt megoldásra, a beolvasztásnak nem volna akadálya.

Ugyancsak egyesíteni lehetne ezekkel a mellékbüntetésekkel azokat az egymáshoz hasonló, de egymással mégsem azonos különleges mellékbüntetéseket, amelyeket a Kbt., a Tv., valamint más törvényeink szerint bizonyos bűncselekményekre alkalmazni lehet (üzlet vagy iparűzés folytatásától való eltiltás és hasonló).

Külön jogkövetkezményként kellene azonban fenntartani a szakképzettséget kívánó foglalkozástól való eltiltást. Ez a rendszabály különleges bűncselekményeknek olyan jogkövetkezménye, amely valódi természete szerint nem is büntetés, hanem biztonsági rendszabály, azzal a céllal, hogy a társadalmat személyi és vagyoni károsodásoktól megóvja.

A szem előtt tartott egységesített mellékbüntetés a „polgári jogok felfüggesztése” nevet nyerhetné. Szükség volna

ezzel kapcsolatban még valamire. Azokat a jogkövetkezményeket, amelyeket Btk.-ünk „hivatalvesztés“ elnevezés alatt foglalt össze és amelyek ekként az egységes mellékbüntetésben bentfoglaltatnának, ki kellene terjeszteni a nem nyilvános tanári és tanítói, valamint óvónői állásokra és minden olyan foglalkozásra, amely bármiféle, akár általános, akár szakbeli nevelésben áll. Ugyanezt a doktori és más oklevelek (mérnöki, gazdasági, stb.) alapján valakit megillető címek viselésére is ki kellene terjeszteni, azonban az oklevelek képesítő erejének fenntartása mellett.

Szükségessé válnék azonban annak kimondása is, hogy a bíróság olyan személyre nézve, aki valamilyen hivatalt vagy állást tölt be, bizonyos taxative felsorolandó vétségek (de nem büntettek) esetében a mellékbüntetést erre a hivatalra vagy állásra való vonatkozásban a viselt hivattól vagy állástól való megfosztásra korlátozza, épségben hagyva az elítéltnak egy újabb ilyen vagy hasonló hivatal vagy állás viselésére való képességét. Ezzel elkerülnék azt, hogy a szóbanforgó mellékbüntetésnek a törvénybe való felvétele és javasolt rendezése által a törvény túlságosan szigorúvá válnék.

Régi követelménynek tenne eleget a törvényhozás azzal a rendelkezéssel is, hogy a hivatallal vagy állással együttjáró fizetés, nyug- vagy kegydíj elvesztése ne foglaltassék be a mellékbüntetésben akkor, ha az elítéltnak hozzátartozói vannak, akiknek eltartásáról neki kell gondoskodnia. Törvényhozásunk ezzel további érvényt szerezne annak a gondolatnak, amelyből kifolyólag a közigazgatás rendezéséről szóló törvény (1929: XXX. tc.) 90. §-a a fegyelmi büntetést hasonló értelemben korlátozta.

A legfontosabb feladat azonban, ami a „polgári jogok elvesztése“ néven összefoglalandó mellékbüntetéssel kapcsolatban törvényhozásunkra vár, abban áll, hogy általános rendelkezésbe foglalná össze azt, hogy ezt a mellékbüntetést milyen bűncselekményekre kell alkalmazni. Alkalmazandó volna véleményem szerint mindig, ha a bíróság a vádlottat büntetté miatt ítéli el, és alkalmazandó volna ezenkívül a Btk. X., XII., XIII., XXVI.—XXVIII., XXX.,—XXXII. és XLII. fejezeteiben, valamint az 1932: VI. és IX. törvénycikkekben meghatározott vétségek esetében, azzal a fenntartással, hogy, ha a bíróság

hat hónapnál rövidebb tartamú fogházat vagy pedig pénzbüntetést alkalmaz főbüntetésül, ennek a mellékbüntetésnek a kimondása mellőzhető.

XVII. *Kereskedelmi társaságok büntetőjogi felelősségre vonása.*

Régi és kétségtől helyeselhető gondolat az, hogy kereskedelmi társaságok ellen, függetlenül azok képviselőinek felelősségre vonásától, visszaéléseik miatt bizonyos rendszabályok (enyhébb esetekben: pénzbírság, felügyelet alá helyezés, esetleg megrovás; súlyosabb esetekben: felosztatás) legyenek alkalmazhatók. Az ilyen rendszabályok behozatala esetében nem is kellene felvetni azt a sokat vitatott kérdést, hogy jogi személyek lehetnek-e büntetések passzív alanyai. Ezek a rendszabályok ugyanis voltaképpen semmi egyéb sem volnának, mint biztonsági rendszabályok, nem pedig büntetések. Fel lehet ugyan hozni ellenérvül, hogy ezek a rendszabályok, vagy legalább is egyesek ezek közül, a kereskedelmi társaság ártatlan tagjait igazságtalanul sújtják, a bűnös tagokkal szemben pedig, akiknek saját személyükben való felelősségrevonása is lehetséges volna, a ne bis in idem elvébe ütköznének. Ez az érv azonban erőtlenné válik annak a megfontolásával, hogy a tagokat nemcsak visszaélések, hanem pl. rossz üzletkötések által is érhetik károsodások, ezeknek a kockázatát pedig kereskedelmi társasági tagoknak magukra kell vállalniuk, hiszen kockázat nélkül üzleti vállalkozás alig képzelhető.

Azonban bármennyire helyeselhető is ilyen rendszabályok behozatala, erről külön törvényt kellene alkotni, nem pedig az erre vonatkozó rendelkezéseket egy megalkotandó büntető novellába felvenni. Ezek a rendelkezések büntetőtörvényeinkben idegen test volnának. A büntetőjogi felelősségnek jogi személyekre, bárha azoknak csak egyik különleges fajára, való kiterjesztése azt jelentené, hogy büntetőjogunkba a felelősségnek egy merőben új és idegenszerű neme kerülne bele. Mert a büntetőjogi felelősség alapja az alanyi bűnösség; jogi személyek alanyi bűnössége pedig nem lehet reális, hanem csak pusztán fikcióra alapított bűnösség. Az itt előadott szempontok lehetnek az okai annak, hogy a legújabb büntetőkodekek sem tartalmazznak sem kereskedelmi társaságokkal, sem általá-

ban jogi személyekkel szemben alkalmazható biztonsági intézkedéseket. Holott a mai korban elkövetett számos visszaélés a figyelmet mindenfelé ráterelte a kereskedelmi társaságok büntetőjogi felelősségrevonásának kérdésére és annak követelésére.

XVIII. *Az előkészületi cselekmények büntethetőségének kiterjesztése.*

Ugyancsak régi követelmény, hogy a súlyos bűncselekményekkel kapcsolatos szövetkezés büntetésben részesüljön és ugyanezekkel kapcsolatban esetleg egyéb előkészületi cselekmények is büntetendők legyenek. Különben ezzel nem is vinne be törvényhozásunk új szint büntetőtörvényeinkbe, hanem csupán tovább haladna a Btk. által megkezdett és későbbi törvényhozásunk által folytatott úton. Hiszen a felségsértésre, hűtlenségre és lázadásra irányzott szövetség már a Btk. szerint is büntetendő cselekmény. Későbbi törvényeink közül pl. az 1925: XIX. tc. 2. §-a büntetendővé nyilvánította a kerítés büntettére való szövetkezést, még ha ahhoz a büntett véghezvitelét célzó előkészületi cselekmény nem is járult hozzá. Erre a továbbfejlesztésre annál is inkább szükség van, mert Btk.-ünknek azok a rendelkezései, amelyek szerint egyik-másik bűncselekménnyel kapcsolatban a szövetség, ill. az ahhoz járuló (más) előkészületi cselekmény (maga a szövetség is előkészületi cselekmény) büntetendő, nélkülözik az elvi alapot. Különösen feltűnő, hogy a rablásra és a lopásra (különösen a betöréses, ill. feltöréses lopásra) irányuló szövetség nem büntetendő, még akkor sem, ha „ahhoz előkészületi cselekmény is járult.“ A Btk. 336. §-ának 6. pontja szerint minősített a lopás, ha elkövetésénél rabló- vagy tolvajszövetségnek két vagy több tagja működött közre, maga a pusztá szövetkezés azonban nem tartozik a büntetendő cselekmények közé, holott az a társadalomra nézve igen nagy veszedelmet rejt magában. A gyilkosságra és a gyújtogatásra irányuló szövetség büntetendősége is csak az országgyűlési tárgyalás során, a főrendiház kezdeményezésére került a Btk.-be. Pedig — mint erről jogesetgyűjteményeink tanuskodnak — a gyilkosságra irányuló szövetkezés büntetendőségét tartalmazó rendelkezésnek (Btk. 288. §.)

büntető igazságszolgáltatásunk ugyancsak nagy hasznát vette a kommunizmus által megrendült állami és társadalmi rendünk helyreállításánál (v. ö. az *Angyal—Degré—Zehery*-féle Mutató 436. old. összegyűjtött jogesetekkel)!. Ezen kívül is vannak bűncselekmények, amelyek olyan természetűek, hogy az elkövetésükre való pusztá szövetkezés is nagy veszélyeket rejthet magában magánosok részére. Gondoljunk pl. a magánosok elleni erőszak különböző eseteire.

Elismerem, hogy a súlyos bűncselekményekre irányuló szövetkezés vagy még inkább az azokra irányuló más előkészületi cselekmény büntetendővé tétele nem mindegyik ilyen bűncselekménynél tartozik a gyakori életjelenségek közé; mégis az élet gazdag kazuisztikájában olyan bűncselekményekre irányuló előkészületi cselekmények is előfordulhatnak, amelyekre előre senki sem számított. Előfordulásuk esetében pedig hézagot pótolna a büntetendőségükre vonatkozó törvényrendelkezés.

A szövetkezés, ill. egyéb előkészületi cselekmények mellett még a bűncselekmények elkövetésére való ajánlkozást sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Ezért ennek bizonyos esetekben való büntetendővé tételére is gondolni kellene.

Az előadottakra való tekintettel törvényhozásunk talán nem löne túl a célon, ha szabállyá tenné a szövetkezés, az egyéb előkészületi cselekmények, valamint az ajánlkozás büntetendőségét minden büntetettre vonatkozólag, még pedig olyanképen, hogy a szövetkezés más előkészületi cselekmény nélkül is büntetendő volna. Más előkészületi cselekménynek egymagában való büntetendővé nyilvánítása nem olyan követelmény, amely érezhető szükségletet elégitene ki,⁴ viszont maga a szövetkezés a legveszedelmesebb előkészületi cselekmény és az ajánlkozás is jelentős veszedelmeket rejt magában. Az utóbbi okból az is indokolt, hogy már maga a pusztá szövetkezés és a pusztá ajánlkozás is büntetendő legyen.

Külön kérdés az, hogy mi legyen a szövetkezés, ill. az

⁴ Figyelmen kívül hagyunk itt olyan cselekményeket, amelyek egyik vagy másik bűncselekmény elkövetésének az előkészítésére szoktak szolgálni. Az ilyeneket a törvény sui generis bűncselekményekké nyilváníthatja. Így pl. ilyenné tette az 1933: XI. tc. 3. §-a a pénzhamisítás elkövetésére alkalmas eszköz beszerzését.

ajánkozás büntetése. Hasonlóképen a kísérlet büntetéséhez, erre is általános szabály volna alkotható, mégpedig olyan, amely az illető büntett befejezett bűncselekményi formában való elkövetésére szabott büntetési tételre támaszkodnék. Minthogy a szövetkezés, mint előkészületi cselekmény, valamint az ajánkozás is enyhébb fajsúlyú a kísérletnél, azok büntetésének is enyhébbnek kell lennie a kísérleti büntetésnél. Ehhez képest az idevonatkozó rendelkezések a következőképen szólhatnak:

„Valamely büntett elkövetésére irányuló szövetkezés enyhébben büntetendő, mint az illető büntett büntetésének legkisebb mértéke. A büntetést enyhébb büntetési nemben is ki lehet szabni, mint azét a büntettét, amelynek elkövetésére a szövetkezés irányult.

Halálbüntetéssel büntetendő büntett elkövetésére irányuló szövetkezés büntetése nem lehet súlyosabb két évi és nem lehet, enyhébb hat hónapi börtönnél.

Életfogytig tartó fegyházzal büntetendő büntettre irányuló szövetkezés büntetése nem lehet súlyosabb másfélévi börtönnél és nem lehet enyhébb hathónapi fogháznál.

Ugyanezek a szabályok megfelelően alkalmazandók, ha valaki valamely büntett elkövetésére ajánkozott.“

Ekként a halálbüntetéses büntettre irányuló szövetkezés büntetési tétele azonos volna azzal, amely a Btk. 288. §-a szerint a gyilkosságra irányuló (más) előkészületi cselekménnyel kapcsolatos szövetkezésnek büntetése, a javasolt szabályozás mellett azonban a Btk. 92. §-ának alkalmazásával való büntetés kiszabás kizárt volna. Az életfogytig tartó fegyházzal büntetendő büntettre irányuló szövetkezés büntetése az előbbivel volna arányban.

A szövetkezésnek általános büntetendővé tétele határozott lépés volna Btk.-ünk objektivizmusától a szubjektivizmus felé. Ezzel büntetőjogunk fejlődése nagy lépést tenne előre azon az úton, amelyet korunkban a büntetőjogi felelősség belteresebb átérzése ezen a jogterületen a jogfejlődés számára kijelölt.

XIX. *A felbujtás és a bűnsegély kísérletének büntetése.*

Ugyanebben az irányban még egy lépést kellene törvényhozásunknak megtennie.

Btk.-ünk sem a sikertelen, sem az eredménytelen felbujtás büntethetőségéről nem gondoskodott. Ugyanez áll az eredménytelen bűnsegélyre is. Büntetőtörvénykönyvünknek ez a niányossága megalkotójának és korának objektivisztikus fel fogásával függ szorosán össze. Ma már sokkal intenzívebben érezzük át a törvényszegések alanyi bűnösségi mozzanatának jelentőségét, semhogy büntetőjogilag közömbösnek tartanók a felbujtás vagy a bűnsegély pusztá megkísérlését. Már nem tudjuk megérteni, hogy, ha büntetendőnek tartjuk a büntett vagy vétség véghezvitelének szándékolt megkezdését, de be nem fejezését, miért nem kell büntetni az ilyenre irányuló reábíró vagy segítő tevékenykedést, csak azért, mert az nem vezetett sikerre.

Az egyetlen olyan szempont, mely ezt a különbségtételt indokolhatná, a minima non curat praetor elve, amelyet a mai jogban sem szabad félretenni. Ámde ez az elv csak azokban az esetekben lehet irányadó, amelyekben a sikertelen, illetve eredménytelen reábírás vagy az eredménytelen segítő tevékenység valósággal csekély jelentőségű. Nehéz pl. belenyugodni abba, hogy az, aki valakit gyikosság véghezvitelére felbérelni törekszik, nem büntethető, csak azért, mert a kismélt személy nem volt olyan elvetemült, hogy a gonosztettre vállalkozott volna, sőt nem büntethető még akkor sem, ha az illető felhagyta magát bérelni, de mégsem volt eléggé gonosz ahhoz, hogy a tettet véghez is vigye. Különösen nem csökkenti a sikertelen felbujtás, ill. bűnsegély büntetéstérdemlőségét az, hogy a tettes a bűncselekmény elkövetését már anélkül is szilárdan elhatározta (omnimodo facturús), vagy a segélynek szánt tevékenység nem járult hozzá a jogellenes eredmény bekövetkezéséhez (alkalmatlan segély). Az a büntetőjog, amely a súlyos bűncselekményekre irányuló szövetkezést a bűncselekmény elmaradása esetében is bünteti, nem volna következetes, ha nem állapítana meg büntetést az ugyanilyenekre való felbujtás vagy azokban való segítség kísérletére.

Hogy a felbujtás és a bűnsegély kísérletének büntethető-

sége mennyire nem idegen jogászi közvéleményünknek, annak bizonyossága az, hogy már a világháború előtti négy magyar Btk.-tervezet közül is három (*Angyalé, Bernoláké és Finkeyé*) tartalmaz ily irányú rendelkezéseket és a négy tervezet alapján készült *Angyal—Degré—Finkey*-féle egységes tervezet is vett fel ily értelmű rendelkezést. Azóta csak erősödött az a közmeggyőződés, hogy ezek a cselekmények büntetést érdemelnek. Bizonyossága ennek az, hogy egyes újabb büntetőkódexekben is található a bűnrészesség kísérletének büntetendőségét megállapító rendelkezések. Így a svájci új Btk. szerint az, aki másnak büntetettre való reábirását megkísérli, az illető büntett kísérlete miatt büntetendő. A lengyel és az új dán Btk. szerint pedig mindkét formában, tehát akár felbujtói, akár bűnsegédi formában büntetendő a részesség akkor is, ha a tettesi cselekményt meg sem kísérelték. A német nemzetiszocialista büntetőjog megalkotásánál irányadónak ajánlott vezérelvekből (*Leitsätze*) ugyancsak ez következik; mert ezek szerint mihelyt a büntetési akarat felismerhetővé vált, beáll a büntetendőség.

Maga a mi büntetőtörvényhozásunk is érzi már az ilyen rendelkezés hiányát. Így a Ktbtk. 35 §-a szerint büntetendő a katonai büntetettre, vagy vétségre való felbujtás kísérlete, az 1930: III. tc. 59. és 60. §§-i szerint pedig a hűtlenségre való felbujtásé. Más bűncselekmények felbujtási kísérletét az 1938: XVII. tc., valamint az 1939: II. tc. (Honvédelmi törvény) nyilvánítják büntetendővé.

Megokolt volna, ha törvényhozásunk mindezek helyett általános érvényű rendelkezést alkotna. Ez a következőképen szólhatna:

„Kísérlet az a cselekmény is, amellyel valaki valamely büntett elkövetésére irányuló reábirásnak (Btk. 69. §. 1. p.) vagy annak elősegítésének (Btk. 69. §. 2. p.) véghezvitelét megkezdte, de be nem végezte.“

Ámbár a bűnsegédi cselekmény kísérletének büntetést érdemlősége — a tárgyi súly kisebb voltánál fogva — csekélyebb, mint a tettesi cselekmény kísérletéé, nincs szükség arra, hogy a megalkotandó törvény külön rendelkezéssel adjon kifejezést ennek a súlybeli különbségnek (hasonlóképen, mint a szövetkezés büntetése tekintetében), mert Btk.-ünknek a kísér-

let büntetésére vonatkozó rendelkezése, amely ekként a részesi cselekmény kísérletére is vonatkoznék, amúgy is megengedi a büntetési tételben megjelölt büntetési nemről való kétszeres leszállást.⁵ Azonban a halálbüntetéssel vagy életfogytig tartó fegyházbüntetéssel büntetendő büntettekre vonatkozó felbujtás és bűnsegély kísérletének büntetésére az ilyen büntettekre való pusztá szövetkezés büntetésére vonatkozó szabályokat kellene kiterjeszteni.

A részesi cselekmény kísérletének konkrét súlya esetleg még a büntettekben való részesség eseteiben is annyira csekély lehet, hogy a büntetés alkalmazását a jogrend védelme nem teszi szükségessé. Az új dán Btk. ilyen esetekre tartalmaz is megfelelő rendelkezést, amely a büntetés alkalmazásának mellőzését lehetővé teszi. Minthogy a Te. 125. §-ában van már olyan rendelkezésünk, amely vétségek és kihágások esetében az ítélelhozás mellőzését lehetővé teszi, ez azonban — büntettekben való bűnrészesség kísérleteiről lévén szó — nem vonatkoznék ipso facto a szóbanlevő cselekményekre, ezt a rendelkezést azokra ki kellene terjeszteni.

XX. A magánindítványi bűncselekmények számának csökkentése.

Jogászi közvéleményünk szerint a magánindítvány jogintézménye is reformálásra szorul. Ez a jogintézmény ugyanis akadálya annak, hogy egyes bűncselekmények, ha mégannyira súlyosak is, a megérdemelt megtorlásban részesüljenek. Mindamellet a magánindítvány olyan nélkülözhetetlen eleme jogrendszerünknek, hogy nélküle nagyfontosságú érdekek szenvednének sérelmet. Ezért ennek a jogintézményünknek a megreformálásánál a legnagyobb óvatosság ajánlatos. El kell azonban ismerni, hogy bizonyos vonatkozásokban a magánindítvány szűkebb keretek közé szorítható.

Szó lehet mindenekelőtt arról, hogy revízió alá vegyük azokat a bűncselekményeket, amelyek mai jogunk szerint csu-

⁵ Igaz, hogy joggyakorlatunk — ellentétben az irodalomban túlnyomóan képviselt állásponttal (v. ö. szerző id. m. II. félkötet 93. old.) — ezt csak a 92. §. alkalmazásával tartja megengedhetőnek (így legutóbb a Kúria a B. J. T. XCIII. k. 34. old. közölt B. I. 3285./1940. sz. határozatában).

pán magánindítványra üldözendők. Ennek a revízióknak az eredménye azonban vajmi vérszegény. Ha áttekintjük a szóba jövő bűncselekményeket, arra az eredményre kell jutnunk, hogy mindössze három bűncselekménynél nem eléggé indokolt az, hogy a törvény az üldözést magánindítványtól teszi függővé. Ezek a bűncselekmények: a hamis vád büntetése, ill. vétségének a Btk. 229. §-ában meghatározott esete, a Btk. 255. §-ában meghatározott családi állás elleni büntetett és a Btk. 317. §-ában meghatározott gyermekrablás büntette, a 318. §-ba ütköző minősített esettel együtt.

A hamis vád nemcsak azzal szemben sérelem, akit hamisan vádolnak, hanem sérelem az igazságszolgáltatással szemben is. Ez az utóbbi jogsérelem fennáll és elég súlyos még akkor is, ha a hatóság a vádat még jókor hamisnak ismerte fel és a bevádolttal szemben mellőzte az eljárás megindítását. A Btk. miniszteri javaslata ezt az esetet egyáltalában nem is tekintette hamis vádnak, abból a merőben elméleti okból, hogy az olyan feljelentés, amelynek alapján nem indítanak nyomozást, abszolúte alkalmatlan eszköze a hamisan vádolásnak. Még ha el is fogadnók azt, hogy ebben az esetben abszolúte alkalmatlan eszközről van szó, ez a megállapítás csak arra nyújthatna alapot, hogy az ilyen cselekmény egyáltalában ne legyen büntetendő, a magánindítványra vagy hivatalból üldözendőségre vonatkozó kérdést azonban nem érintetné. De törvényhozásunk nem fogadta el a javaslat álláspontját, mert a képviselőház igazságügyi bizottságának javaslatára beiktatta a 229. §-sá vált azt a rendelkezést, amely szerint ebben az esetben a hamis vád minden egyébre való tekintet nélkül vétség és a bűnvádi eljárásnak csupán a hamisan vádolt személy indítványára van helye.⁶ Ha a hamis vád folytán megindul az eljárás a bevádolt ellen, különösen, ha az ügy főtárgyalás elé is kerül, a sértettnek az az érdeke, amely rágalmozás esetében a magánindítványi jelleget megokoltta teszi, t. i. az ú. n. strepitus fori elkerülése, elenyészik, sőt szinte annak ellentétébe csap át. Hiszen a bevádolt érdeke az, hogy ártatlansága, bebizonyulásának betetőzéseken a nyilvánosság tudomást szerezzen a hamisan vádló elítéléséről.

⁶ V. ö. Löw id. m. II. 383.

Lényegesen más a helyzet akkor, ha a hamis vádat már eleve elutasították, még mielőtt bármiféle eljárási cselekmény is történt volna. Ebben az esetben a sértett esetleg úgy látja érdekét biztosítottnak, hogy az ő meggyanúsítását a sértő ellen hamis vád miatt meginduló eljárás során sem szellőztetik. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy az a közérdek, amely a hamis vád megtorlásához fűződik, fennáll abban az esetben is, ha a feljelentés folytán nem indult meg a bűnvádi eljárás. Igaz, hogy ilyenkor a megbüntetéshez fűződő közérdek a bűncselekmény csekélyebb tárgyi súlyánál fogva kisebb mértékű, de azért mégis fennáll. Ez az érdek pedig épen azért, mert közérdek, nagyobb súllyal esik latba, mint a sértett magánérdeke. Már pedig ez a közérdek indokoltá teszi azt, hogy a hamis vád ebben az esetben is hivatalból üldözendő legyen.

Épenséggel nem helyeselhető az, hogy a házassági bontó akadály elhallgatásával elkövetett családi állás elleni büntett (Btk. 255. §.) magánindítványi bűncselekmény. Közérdek, hogy ne kössenek semmis vagy megtámadható házasságokat (1894: XXXI. tc. 44., 45., 51. és 52. §§). Ez a közérdek annyira nagy jelentőségű, hogy annak megsértésének megtorlását nem lehet magánszemélyek akaratától függővé tenni. Más azonban a helyzet, ha a 255. §. alá eső másik eset forog fenn, t. i. az, hogy az egyik fél a másikat a házasság megkötésére olyan tévesztés által bírta rá, amely miatt a házasságot felbontották. Itt a kir. ügyészség az eljárásnak hivatalból való megindításával esetleg olyan házaseletet dúlna fel, amely annak megtámadhatóságá (1894: XXXI. tc. 55. §.) ellenére talán boldog vagy éppenséggel mintaszerű. Ilyenkor már nem is csak a magánérdek, hanem a családi élet zavartalanságát követelő közérdek is azt kívánja, hogy a házaselek sorsának alakítását azoknak saját kezében hagyják meg.

Ezért a Btk. 255. §-ában meghatározott családi állás elleni büntett tekintetében helyesnek tartanám, ha azt törvényhozásunk hivatalból üldözendővé tenné, de csak abban az esetben, ha házassági bontó akadály elhallgatása útján követik el, ellenben hagyja meg a magánindítványi jelleget arra az esetre, ha a bűncselekményt megtévesztés útján követik el.

Ugyancsak rendszerint hivatalból üldözendővé kellene

tenni a gyermekrablás esetét is, tekintet nélkül arra, hogy azt mint a Btk. 317. §-ába ütköző egyszerű, vagy a 318., ill. 319. §-ba ütköző minősített esetet követik-e el.

A Btk.-javaslat miniszteri indokolása ezekben az esetekben a magánindítványi jelleget ugyanazon az alapon mondja megokoltnak, mint a családi állás elleni bűncselekmények magánindítványi esetében, anélkül, azonban, hogy ezt az alapot meg is jelölné. A magam részéről csak bizonyos esetekben tartom az indítványi jelleg fenntartását helyénvalónak.

A gyermek elvitele vagy letartóztatása családi perpatvarral kapcsolatos cselekmény is lehet. Különösen válófélben levő vagy máris elvált házaspárok között előfordul, hogy az egyik vagy a másik, vagy akár valamelyik rokon a nem nála, ill. nem az általa pártfogolt házastársnál levő gyermeket erőszakkal, fenyegetéssel vagy ravaszsággal hatalmába keríti. Ilyen esetekben valóban üdvös, ha az eljárást csupán magánindítványra lehet megindítani. Mert olyan családi viszályt, amely valamelyik gyermek elrablásához vezetett, az ügynek a fórumra vitele csak elmérgesítheti, holott anélkül talán még kilátás volna a viszály elsímitására és a család életének rendez mederbe terelésére. Azonban a 317. §. tényálladéka nemcsak ezekre az esetekre illik rá, hanem azokra is, amelyekben ezt a cselekményt olyan személy követi el, aki kívüláll az ilyen családi vonatkozásokon. Az ilyen esetek egészen más természetűek, mint azok, amelyekről előbb szó volt; ezek a szó szoros értelmében vett kriminális esetei a gyermekrablásnak. Ezekre az esetekre egyúttal azt is lehet mondani, hogy nagyrésztben a 318. §. szerint minősülnek, bár nincs kizárva, hogy a gyermek elrablását ilyenkor is olyan célból követik el, amely nem tartozik a 318. §-ban megjelölt célok közé. Ebben az utóbbi esetben semmiféle ok nem található, amely miatt az eljárás megindítását a magánindítvány előterjesztésének feltételéhez kellene kötni. Annál kevésbé van erre ok akkor, ha a gyermekrablást a 318. §-ban felsorolt okok valamelyikéből követik el, vagyis akkor, ha a gyermekrablás ezen törvényszakasza szerint minősül, hiszen ilyenkor amellet, hogy a családi vonatkozás hiányzik, a félelem még jóval súlyosabb is.

A kifejtettekből egyúttal az is kitűnik, hogy a gyermekrablásnál abban a kérdésben, mikor legyen a bűncselekmény

magánindítványra, mikor hivatalból üldözendő, egészen más szempontok az irányadók, mint a szemérem elleni bűncselekményeknél. Ezeknél az utóbbiaknál a sértett hírnevét kell a meghurcoltatás elkerülésével megvédeni, amivel szemben az előbbieknél azokat a hatásokat kell csökkenteni, amelyek a családi élet megrázkódtatását okozták. Ezért elhibázottnak látszik, hogy a Btk. 322. §-a akkor, amidőn a gyermekrablásnak magánindítványra üldözendő eseteit meghatározza, épen a 238. §-ban körülírt eseteket veszi ki a magánindítványiak közül. Annak folytán ugyanis, hogy a 239. §. 3. p. a hivatalból üldözendőséget a 235. §-ban megjelölt személyekre is vonatkoztatja, épen azokban az esetekben is hivatalból üldözendő a gyermekrablás, amidőn fel- vagy lemenő ágbeli rokon, testvér vagy gyám a tettes, ekként a cselekménynek nagyobbára családi viszály szolgál háttérül.

Mindezekre való tekintettel a gyermekrablás magánindítványi jellegét csak a 317. §-nak azokra az eseteire kellene fenntartani, amelyekben a tettes az elrabolt gyermek törvényes vagy természetes apja vagy anyja örökbefogadó szülője, természetes apjának vagy örökbefogadó szülőjének házastársa, vagy a gyermek nagyszülője, testvére, szülőjének testvére, vagy örökbefogadó szülőjének testvére. A gyermekrablás minden egyéb esetét hivatalból üldözendővé kellene tenni.

A magánindítványra jogosult személyek körének kiterjesztésével kapcsolatban három kérdést kell megvizsgálni: 1. a közvetlenül sértett teljeskorú személy mellett ruházzon-e fel a törvény más személyt is magánindítványi joggal; 2. lehet-e a közvetlenül sértett helyett, annak halála után a jogosultságot más érdekeltnek megadni; 3. a 16 évet betöltött kiskorú mellett a törvényes képviselő a nem vagyon elleni bűncselekmények esetében is kapjon-e indítványi jogot.

XXI. Gyakorolhasson-e a közvetlenül sértetten kívül más személy is magánindítványi jogot?

Ennek a kérdésnek az eldöntéséhez külön-külön kell megvizsgálni a különböző magánindítványi bűncselekményeket. Szemérem elleni bűncselekményeknél a közvetlenül sértett legszemélyesebb javának megsértéséről van szó. Igaz, hogy a

gyilkosságával lezáródott szemérem elleni merénylet, amely a törvénynek ilyen vonatkozású hjányát felfedte és 1883-ban a Kuria 25. sz. teljesülési határozatához vezetett. A kérdést azonban nemcsak a szemérem elleni bűncselekmények, hanem a magánindítványra üldözendő összes bűncselekmények szempontjából kell megvizsgálni. Kiinduló pontul csak az a kérdés szolgálhat, hogy a különböző bűncselekményeknél mi az alapja a magánindítványra üldözendőségnek.

Ami mindenekelőtt a szemérem elleni bűncselekményeket illeti, a közvetlenül sértett halálával elenyészik az a szempont, hogy a neki okozott legszemélyesebb sérelem megtorlása felletti rendelkezést kizárólag neki kell fenntartani. Legközelebbi hozzátartozóit is igen közlelről érinthette a sérelem és ez épen elég ahhoz, hogy olyankor, amikor a közvetlenül sértett már nem rendelkezhetik maga, helyettük nekik biztosítson a törvény rendelkezési jogot. Ilyenkor már a bűncselekmény súlyosságának szempontja is jobban esik latba, mint akkor, ha a közvetlenül sértett rendelkezési jogára kell tekintettel lenni. Elegendő ok van tehát arra, hogy ilyen esetben a magánindítvány joga a hozzátartozókra szálljon át. Ugyanezeknek a személyeknek meg lehetne adni a közvetlenül sértett halála után a magánindítvány jogát a könnyű testi sértés, a levéltitok megsértése, a titok tiltott felfedezése, sőt a vagyonrongálás eseteiben is.

A vagyon elleni bűncselekményeknél zavarja a tisztánlátást az, hogy a bírói gyakorlatban olyan álláspont nyilvánult meg, amely szerint az örököszt is sértettnek és mint ilyent, magánindítványra jogosultnak kell tekinteni. Ezt behatóan megindokolta a budapesti ítélőtábla egyik ítélete, amelyet a Kuria 3673/1888. sz. határozata helybenhagyott. Ez szerint vagyon elleni bűncselekményeknél sértett fél nemcsak az, aki a büntendő cselekmény elkövetése pillanatában a sértett vagyonjog élő jogalánya, hanem az is, aki ennek halála után az ő helyébe lép, mert a bűncselekmény ennek a vagyonát kevesbbíti. Azt is kifejti az ítélőtábla, hogy sem a törvénynek, sem a magánindítvány intézményének nem lehet célja, hogy akkor, amikor a jogsértés külső alakjában hozzáférhetőleg fennáll s a jogtalan vagyoni haszon és a kár is megállapítható, a bűnvádi eljárás ne legyen megindítható, csak azért, mert a cselekmény által szintén sértett jogalany már nem létezik.

bűncselekmény igen közletről érinti a férjet, sőt súlyosan bele-nyúl annak jogkörébe. Ennek ellenére mindaddig, amíg a nő a magánindítvány előterjesztésére képes állapotban van, kizárólag öneki kell a döntés jogát fenntartani, abban a kérdésben, hogy a bűnvádi eljárást megindítsák-e vagy sem.

Ugyancsak a személyiség legszorosabbra vont körébe tartozik bele a levéltitok és az egyébnemű magántitok, úgy, hogy az ezek ellen irányuló bűncselekmények esetében sem lehet a férjet vagy bárki más hozzátartozót magánindítványi joggal felruházni. Végül a könnyű testi sértésnél, a magánlak-sértésnél és a dologrongálásnál teljesen elegendő, ha a közvetlenül sértett személynek van magánindítványi joga. Ezeknek a bűncselekményeknek az esetében a magánindítványi jellegnek az alapját aligha lehet másban látni, mint a minima non curat praetor elvében, teljesen elegendő tehát, ha a sértettnek kizárólagos rendelkezési joga van. A rágalmozást és becsület-sértést ennél a kérdésnél a legjobb figyelmen kívül hagyni, mivel ezekről a bűncselekményekről külön, egységesen átgondolt törvényünk van.

Beható vizsgálat tehát arra az eredményre vezet, hogy a magánindítványra jogosultak köre addig, amíg a közvetlenül sértett életben van, nem szorul kiterjesztésre. Sőt szükség volna olyan törvényrendekezésre, amely az életben levő nő férjét a magánindítványra jogosultak köréből a szemérem elleni bűncselekményeknél kifejezetten kizárja. Ezt a tanulságot az eddigi joggyakorlatból vonhatjuk le (v. ö. az 5102/1924. B. II. és 5072/1926. B. II. sz. ellentétes kuriai határozatok). Joggyakorlatunk ingadozó állásfoglalásai után ugyanis a Kuria 1925. évi 16. sz. döntvénye a Btk. 233. §-ában meghatározott büntetetre vonatkozólag a férjet is sértettnek és mint ilyent, magánindítványra jogosítottnak jelentette ki.

XXII. *Kell-e az elhalt sértett helyett más személyt magánindítványi joggal felruházni?*

Az eddig megvizsgált helyzetnél teljesen más szempontokat kell figyelembe venni akkor, ha a magánindítványra eredetileg feljogosított személy meghal és emiatt nem tudja indítványát megtenni. Ismeretes az a súlyos és a sértett leány ön-

Helyes megítélés szerint azonban a vagyon elleni bűncselekményeknél az üldözésnek magánindítványhoz kötése nincs összefüggésben azzal a vagyoni érdeksérelemmel, amelyet a bűncselekmény által egyesek elszenvedtek, hanem pusztán azzal az erkölcsi kárral függ össze, amely a bűncselekmény elkövetésével egyeseket ért. Ez az értelme annak is, hogy a Btk. 343. §-a a (közvetlenül) sértett mellett a szolgálatadót és a ház fejét is feljogosítja a magánindítvány előterjesztésére. Ezért az örököszt, mint ilyent, nem szabad a magánindítványra jogosultak közé felvenni. Igaz, hogy a lopás vagy egyéb vagyon elleni bűncselekmény által ő vagyoni veszteséget szenvedett, ennek a kárának a megtérítését azonban, függetlenül a bűnvádi eljárástól, polgári per útján is szorgalmazhatja. Viszont ha a közvetlenül sértett meghal, annak hozzátartozóinak épen úgy fennmarad az az érdekük, amely őket a magánindítvány előterjesztéséhez vagy annak mellőzéséhez már akkor is fűzte, amikor a közvetlenül sértett még életben volt.

A vagyon elleni bűncselekményeknél tehát époly kevésbé megokolt az indítványozási jognak az örökösre való kiterjesztése, mint más, pl. a szemérem ellen irányuló, magánindítványra üldözendő bűncselekményeknél. Az indítványra jogosultság kiterjesztésének nem ebben, hanem a magánindítványban adott korlátozás alapjának megfelelően a hozzátartozókra való kiterjesztésben kellene állnia, olyanképen, hogy a közvetlenül sértett halála esetében, amennyiben a magánindítvány előterjesztésének határideje még le nem járt, az indítványi jog annak házastársára, ilyennek hiányában apjára vagy anyjára, ill. gyermekére, ill. testvérére szállna át.

XXIII. *A törvényes képviselő önálló magánindítványi joga vagyon elleni bűncselekményeknél.*

Megokolt volna a tizenhat évet betöltött kiskorú mellett a törvényes képviselőnek önálló, a kiskorú akaratától független magánindítványi jogot adni, tekintet nélkül arra, hogy a magánindítványra üldözendő bűncselekmények melyikéről van szó.

A már kifejtett szempontok szerint nem helyeselhető az,

hogy a törvény a tizenhat éven felüli kiskorúaknál különbséget tesz vagyon elleni és egyéb bűncselekmények között. A pazarlás miatt gondnokság alá helyezettek esetében viszont semmiféle veszély sem volna abban, ha maguk a gondnokoltak is jogot nyernének a magánindítvány előterjesztésére. Mert ha ezeknek nincs is fogékonyságuk vagyoni érdekeik iránt és éppen ezért gondnokuknak megadja a törvény a magánindítvány jogát, az őket ért sértés megtorlására irányuló kívánságukat figyelmen kívül hagyni méltánytalanság. Egyesegyedül a más okból gondnokság alá helyezettek és a tizenhat éven aluli kiskorúak olyan személyek, akiket magánindítványi joggal felruházni nem volna helyes.

XXIV. A magánindítványi jog korhatárának felemelése.

A magánindítványi jogosultság körének megvonásával kapcsolatban még egy körülményt nem szabad figyelmen kívül hagyni. Azzal, hogy a Bn. a fiataalkor határát tizenhat évről tizennyolcra emelte fel, diszharmonia támadt egyrészt a fiataalkorúakra vonatkozó rendelkezések, másrészt a magánindítványra vonatkozók között. Ezt a diszharmoniót meg kellene szüntetni azzal, hogy a magánindítványi jog előterjesztésének korhatárát a törvény a tizennyolcadik életév betöltésére emelné fel.

XXV. A Btk. 113. §-ának átszövegezése.

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy a Btk. 113. §-át a következő rendelkezéssel kellene pótolni:

„A magánindítványra jogosult a közvetlenül sértett, ha életkorának tizennyolcadik évét már betöltötte, ellenkező esetben annak törvényes képviselője.

Tizennyolcadik évét betöltött kiskorú, valamint — vagyon elleni bűncselekményeknél — pazarlás miatt gondnokság alá helyezettek mellett magánindítványi joga van a törvényes képviselőnek, ill. gondnoknak is.

Egyéb okból gondnokság alá helyezett helyett csak a gondnok tehet magánindítványt.

Ha a közvetlenül sértett, ill. — a Btk. 343. §-ában meghatá-

rozott lopás esetében — a szolgálatadó vagy a ház feje a magánindítvány előterjesztése határidejének letelte előtt meghal, anélkül, hogy a magánindítványt előterjesztette volna, helyette házastársa, annak hiányában pedig szülője, nagyszülője, gyermeke, ill. testvére tehet magánindítványt.“

XXVI. *A magánindítvány visszavonhatóságának korlátozása.*

Figyelmen kívül hagyva a külön törvény alá tartozó rágalmazást és becsületsértést, a magánindítvány visszavonhatóságát csak a házasságtörésre és a Btk. 255. §-ában meghatározott családi állás elleni büntettre nézve tartanám fenn. Ezeknél a bűncselekményeknél az okozott sérelem a házastársak közötti normális viszony megzavarásában áll, ennek a helyreállítását pedig az, hogy az előterjesztett indítványt nem lehet visszavonni, csak zavarhatja.